

Wykład nr 3

„Umowy w zakresie prawa autorskiego.”

Ustawa o prawach autorskich i prawach pokrewnych w Rozdziale 5 (art. 41 i n.) zatytułowanym „Przejęcie autorskich praw majątkowych” zawarła szczegółowe zasady związane z umowami w zakresie praw autorskich. Podkreślić jednak należy, że przedmiotem umowy mogą być wyłącznie majątkowe prawa autorskie, przedmiotem umowy nie będą natomiast prawa osobiste twórcy utworu chronionego przez tą ustawę. Zgodnie z zasadą wolności umów, można w zasadzie dowolnie kształtować umowy, które mają za przedmiot prawa majątkowe.

Jak wynika z przepisu art. 41 ustawy, prawa majątkowe mogą przejść na inne osoby, niż twórca, w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy. Ponadto nabywca autorskich praw majątkowych może przenieść je na inne osoby, chyba że w umowie postanowiono inaczej (i np. wyłączono taką możliwość).

Mówiąc o umowach w zakresie prawa autorskiego, regulowanych przez Rozdział 5 ustawy, przede wszystkim należy wskazać na umowy zawierane między twórcą, a osobami trzecimi. Nie ma jednak przeszkód, aby zasady te stosować do grupy umów autorskich zawieranych przez twórcę z organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, między twórcą, a pracodawcą, a także do umów zawieranych przez następcę prawnego twórcy z osobą trzecią.

Umowa, która ma za przedmiot majątkowe prawa autorskie może dotyczyć wyłącznie utworów istniejących, nieważna jest umowa w części dotyczącej wszystkich utworów lub wszystkich utworów określonego rodzaju tego samego twórcy mających powstać w przyszłości. Kolejne ograniczenie ustawowe dotyczy pól eksploatacji - umowa może dotyczyć tylko pól eksploatacji, które są znane w chwili jej zawarcia (nie można w niej wprowadzić pól eksploatacji nieznanych, albo takich które mogą pojawić się w przyszłości).

Jak wynika z przepisów ustawy, jeżeli w umowie nie określono sposobu korzystania z utworu, powinien on być zgodny z charakterem i przeznaczeniem utworu oraz przyjętymi zwyczajami. Warto także podkreślić, że następca prawny, choćby nabył całość autorskich praw majątkowych, nie może, bez zgody twórcy, czynić zmian w utworze, chyba że są one

spowodowane oczywistą koniecznością, a twórca nie miałby słusznej podstawy im się sprzeciwić. Dotyczy to odpowiednio utworów, których czas ochrony autorskich praw majątkowych upłynął.

Jeżeli umowa nie stanowi inaczej, przeniesienie własności egzemplarza utworu nie powoduje przejścia autorskich praw majątkowych do utworu, jak również przejście autorskich praw majątkowych nie powoduje przeniesienia na nabywcę własności egzemplarza utworu. Trzeba także wyraźnie podkreślić, że nabywca oryginału utworu jest obowiązany udostępnić go twórcy w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do wykonywania prawa autorskiego. Nabywca oryginału może jednak domagać się od twórcy odpowiedniego zabezpieczenia oraz wynagrodzenia za korzystanie.

Rodzaje umów

Ustawa wymienia zasadniczo dwa rodzaje umów, których przedmiotem mogą być majątkowe prawa autorskie, są to:

- umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych
- lub
- umowa o korzystanie z utworu - "licencja".

Umowy takie różnią się od siebie, mają różny charakter. Warto także powiedzieć, że analizując konkretny kontrakt autorski, w razie jakichkolwiek wątpliwości należy stosować interpretację korzystniejszą dla twórcy, jako słabszej strony stosunku prawnego (umowy).

Umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności. Oznacza to, że inna forma, w jakiej zawarłoby taką umowę (np. ustnie) powoduje nieważność przeniesienia majątkowych praw autorskich, taka umowa jest więc nieskuteczna. Koncepcja polskiego ustawodawcy wydaje się dosyć oczywista, biorąc pod uwagę, że umowa przenosząca prawa majątkowe do utworu w istocie pozbawia twórcę możliwości korzystania z jego dzieła w określonym zakresie.

Umowa zobowiązująca do przeniesienia autorskich praw majątkowych przenosi na nabywcę, z chwilą przyjęcia utworu, prawo do wyłącznego korzystania z utworu na określonym w umowie polu eksploatacji (o polach eksploatacji poniżej). Oznacza to, że tylko w określonym zakresie następca prawny będzie mógł korzystać z utworu.

Kolejnym rodzajem umów autorskich jest umowa licencyjna (licencja). Można wyróżnić licencję wyłączną i niewyłączną.

Licencja wyłączna polega na tym, że na określonym w umowie polu eksploatacji korzystać z dzieła może wyłącznie licencjobiorca (nawet twórca dzieła będzie pozbawiony takiej możliwości).

Licencja niewyłączna oznacza, że udzielając licencji nie ogranicza się udzielenia przez twórcę upoważnienia innym osobom do korzystania z utworu na tym samym polu eksploatacji.

Ustalając zasady umowy licencyjnej można w niej ustalić, czy jest możliwe dalsze udzielanie licencji – sublicencje.

W braku wyraźnego postanowienia o przeniesieniu prawa, uważa się, że twórca udzielił licencji. Umowa licencji wyłącznej powinna być zawarta w formie pisemnej pod rygorem nieważności, natomiast takiego wymogu nie wprowadzono w odniesieniu do licencji niewyłącznej, może zostać zawarta w sposób dorozumiany.

Charakter umowy licencyjnej polega na tym, że uprawnia do korzystania z utworu w okresie pięciu lat na terytorium państwa, w którym licencjobiorca ma swoją siedzibę. Po upływie tego terminu prawo uzyskane na podstawie umowy licencyjnej wygasa.

Twórca udzielając licencji może określić zakres, miejsce i czas korzystania z utworu. Jeżeli jednak umowa nie stanowi inaczej, a licencji udzielono na czas nieoznaczony, twórca może ją wypowiedzieć z zachowaniem terminów umownych, a w ich braku na rok naprzód, na koniec roku kalendarzowego. Licencję udzieloną na okres dłuższy niż pięć lat uważa się, po upływie tego terminu, za udzieloną na czas nieoznaczony.

Wynagrodzenie

Generalną zasadą prawa autorskiego jest uprawnienie twórcy dzieła do wynagrodzenia. Nie jest to jednak obowiązkowe, ponieważ twórca może przenieść autorskie prawa majątkowe lub udzielić licencji nieodpłatnie. Jeżeli w umowie nie określono wysokości wynagrodzenia, to jego wysokość określa się z uwzględnieniem zakresu udzielonego prawa oraz korzyści wynikających z korzystania z utworu. W razie rażącej dysproporcji między wynagrodzeniem twórcy a korzyściami nabywcy autorskich praw majątkowych lub licencjobiorcy, twórca może żądać stosownego podwyższenia wynagrodzenia przez sąd (obojętne jest przy tym, w którym momencie nabywca zaczął osiągać korzyści z utworu).

Twórcy, co należy wyraźnie podkreślić, przysługuje odrębne wynagrodzenie za korzystanie z utworu na każdym odrębnym polu eksploatacji.

Pola eksploatacji

Konstruując umowę, której przedmiotem są majątkowe prawa autorskie, należy wskazać pola eksploatacji, na jakich nabywca, czy licencjodawca będzie korzystał z utworu. Pola eksploatacji oznaczają sposoby korzystania z dzieła. Ustawa wyłącza możliwość zawierania w umowach możliwości korzystania z pól eksploatacji nieznanych w chwili zawierania umowy. Można jednak określając sposoby korzystania z dzieła posługiwać się inną terminologią, niż ustawowa, o ile będzie oczywiste w jakim zakresie nabywca prawa czy licencjodawca będą mogli korzystać z dzieła. Osoby te będą mogły eksploatować utwór wyłącznie w zakresie ustalonym w umowie. Ustawa określa pola eksploatacji w przepisie art. 50. Nie jest to jednak katalog zamknięty, co oznacza, że o ile istnieją takie możliwości, można także w inny sposób korzystać z dzieła.

Zgodnie więc z art. 50 ustawy odrębne pola eksploatacji stanowią w szczególności:

- 1) w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu - wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową;
- 2) w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono - wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy;
- 3) w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt 2 - publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym.

Zawarte w art. 50 przykładowe wyliczenie pól eksploatacji, które ustawodawca "z góry" uważa za odrębne, nie oznacza, że w praktyce nie mogą wystąpić inne formy wykorzystania utworu (inne pola eksploatacji) uznawane za odrębne pod względem technicznym lub ekonomicznym. Jednak wyraźne wskazanie przez ustawodawcę w art. 50 poszczególnych pól eksploatacji ma to zasadnicze znaczenie, że przesądza w pewnym stopniu o zakresie dokonanego przeniesienia praw majątkowych lub o zakresie udzielonej licencji. Zgodnie bowiem z art. 41 ust. 2 umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych lub umowa licencyjna obejmuje tylko pola eksploatacji wyraźnie w niej wymienione. Trzeba też

zwrócić uwagę na postanowienie zawarte w art. 45, według którego twórca ma prawo do odrębnego wynagrodzenia za korzystanie z utworu na każdym odrębnym polu eksploatacji. Chociaż strony mogą się umówić o wynagrodzenie łączne za korzystanie na kilku polach, jak to najczęściej jest w przypadku zwielokrotniania i wprowadzania do obrotu, to postanowienie takie musi znaleźć się w umowie; w przeciwnym razie twórca będzie mógł żądać odrębnego wynagrodzenia (J. Barta i inni, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, Kraków 2005 r., 385 i n.).

W tym miejscu można powołać orzeczenia dotyczące pól eksploatacji. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie reemisja programów radiowych i telewizyjnych w sieci kablowej jest odrębnym polem eksploatacji praw autorskich (orzeczenie z dnia 8 lutego 2005 r., sygn. Akt VI A Ca 578/04). W orzeczeniu z 17 stycznia 1992 r. (sygn. akt I ACR) ten sam sąd przyjął, że rozpowszechnianie filmów na kasetach wideo odbiega w zasadniczy sposób od rozpowszechniania na poprzednio znanych polach publikacji, tj. w kinach i w telewizji, przede wszystkim z punktu widzenia komercyjnego, bowiem utwór powielony jest w nieporównywalnie większej ilości kopii i odtwarzany znacznie częściej. Natomiast jak stwierdził ten sąd w orzeczeniu z dnia 8 października 2004 r. (sygn. akt VI ACa 62/04) pokój hotelowy nie jest miejscem publicznym i umieszczenie telewizorów w pokoju celem umożliwienia gościom hotelowym oglądania programów telewizyjnych nie ma charakteru odtworzenia publicznego w rozumieniu pola eksploatacji, których zarządza powód.

Kryterium odróżnienia pola eksploatacji stało się więc nowe znaczenie ekonomiczne określonej formy rozpowszechniania. W tym aspekcie można też stwierdzić, że nowym polem eksploatacji (które obecnie można wskazać w umowie) jest wprowadzenie do utworu do sieci. Jednak tego rodzaju pole eksploatacji będzie należało traktować pod względem prawnym tak samo, jak każde inne rodzajowe pole eksploatacji.

Znaczenie pojęcia "odrębne pole eksploatacji" uwidacznia się także w zakazie przenoszenia praw co do sposobów nie znanych w chwili zawierania umowy. Ocena stanu znajomości danego sposobu użycia należy do skomplikowanych zagadnień, gdyż trzeba najpierw określić, komu ma być nie znany sposób korzystania z dzieła oraz czy chodzi tylko o techniczną stronę korzystania, czy także o ekonomiczne jego znaczenie. W orzecznictwie zagranicznym, w którym podobny problem także się pojawił, sądy kładły nacisk również na ekonomiczne znaczenie określonego sposobu korzystania. Wydaje się, że także to kryterium przeważa w przypadku eksploatacji polegającej na udostępnianiu utworów w sieci informatycznej, gdyż przyjmuje się, iż dzięki tej technice potencjalna możliwość korzystania

z utworu znacznie wzrasta. Decydującym jest także argument, że korzystający z dzieła zapisanego w formie numerycznej uzyskuje znacznie szersze możliwości wykorzystywania utworu niż w sytuacji, gdy otrzyma zapis analogowy. "Odrębne pole eksploatacji" oznacza każdy sposób eksploatacji uznany przez praktykę obrotu za samodzielny pod względem technicznym i ekonomicznym (J. Barta i inni, Komentarz..., s 385 i n.).

Obowiązki stron

Ustawa w rozdziale poświęconym przejściu prawa majątkowych zawarła szereg prawa i obowiązków stron umowy mającej za przedmiot prawa majątkowe. Należy jednak dodać, że w sprawach nieuregulowanych przez prawo autorskie zastosowanie, w odniesieniu do sporów, które pojawia się w związku z majątkowymi prawami autorskimi, będą miały przepisy kodeksu cywilnego.

Zgodnie z przepisem art. 54. ust. 1 ustawy twórca jest obowiązany dostarczyć utwór w terminie określonym w umowie, a jeżeli termin nie został oznaczony - niezwłocznie po ukończeniu utworu. Jeżeli jednak twórca nie dostarczył utworu w przewidzianym terminie, zamawiający może wyznaczyć twórcy odpowiedni dodatkowy termin z zagrożeniem odstąpienia od umowy, a po jego bezskutecznym upływie może od umowy odstąpić.

W sytuacji, gdy zamówiony utwór ma usterki, zamawiający może wyznaczyć twórcy odpowiedni termin do ich usunięcia, a po jego bezskutecznym upływie może od umowy odstąpić lub żądać odpowiedniego obniżenia umówionego wynagrodzenia, chyba że usterki są wynikiem okoliczności, za które twórca nie ponosi odpowiedzialności. Twórca zachowuje w każdym razie prawo do otrzymanej części wynagrodzenia, nie wyższej niż 25 % wynagrodzenia umownego. Jeżeli utwór ma wady prawne, zamawiający może od umowy odstąpić i żądać naprawienia poniesionej szkody. Roszczenia powyższe wygasają z chwilą przyjęcia utworu.

Jak wynika z ustawy, jeżeli zamawiający nie zawiadomi twórcy w terminie sześciu miesięcy od dostarczenia utworu o jego przyjęciu, nieprzyjęciu lub uzależnieniu przyjęcia od dokonania określonych zmian w wyznaczonym w tym celu odpowiednim terminie, uważa się, że utwór został przyjęty bez zastrzeżeń. Strony mogą określić inny termin (w umowie i może być to zarówno termin dłuższy, jak i krótszy).

Ustawa daje twórcy możliwość odstąpienia od umowy lub jej wypowiedzenia, jeśli okaże się to konieczne ze względu na jego istotne interesy twórcze. Przy tym może wystąpić

trudność z określeniem, kiedy będziemy mieć do czynienia z naruszeniem istotnych interesów twórczych, ponieważ ustawa nie definiuje tego pojęcia. Wynika z tego, że należy indywidualnie badać każdy przypadek.

W takiej sytuacji ustawa nałożyła na twórcę obowiązek polegający na tym, że jeżeli w ciągu dwóch lat od odstąpienia lub wypowiedzenia zamierza on przystąpić do korzystania z utworu, ma obowiązek zaoferować to korzystanie nabywcy lub licencjobiorcy, wyznaczając mu w tym celu odpowiedni termin. Jeżeli odstąpienie od umowy lub jej wypowiedzenie następuje po przyjęciu utworu, skuteczność odstąpienia lub wypowiedzenia może być przez drugą stronę umowy uzależniona od zabezpieczenia kosztów poniesionych przez nią w związku z zawartą umową. Nie można jednak żądać zwrotu kosztów, gdy zaniechanie rozpowszechniania jest następstwem okoliczności, za które twórca nie ponosi odpowiedzialności (dodać jednak należy że wymienione zasady nie będą obejmowały utworów architektonicznych i architektoniczno-urbanistycznych, audiowizualnych oraz utworów zamówionych w zakresie ich eksploatacji w utworze audiowizualnym).

Twórca utworu, zgodnie z przepisem art. 57 może odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć i domagać się naprawienia szkody po bezskutecznym upływie dodatkowego terminu, nie krótszego niż sześć miesięcy, jeżeli nabywca autorskich praw majątkowych lub licencjobiorca, który zobowiązał się do rozpowszechniania utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania w umówionym terminie, a w jego braku - w ciągu dwóch lat od przyjęcia utworu,

W sytuacji pojawienia się okoliczności, za które nabywca lub licencjobiorca ponosi odpowiedzialność, utwór nie został udostępniony publiczności, twórca może się domagać, zamiast naprawienia poniesionej szkody, podwójnego wynagrodzenia w stosunku do określonego w umowie o rozpowszechnienie utworu, chyba że licencja jest niewyłączna (powyższego również nie stosuje się do utworów architektonicznych i architektoniczno-urbanistycznych).

Twórca może po bezskutecznym wezwaniu do zaniechania naruszenia odstąpić od umowy lub ją wypowiedzieć w sytuacji, gdy publiczne udostępnienie utworu następuje w nieodpowiedniej formie albo ze zmianami, którym mógłby się on słusznie sprzeciwić. W takich okolicznościach jednak twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia określonego umową.

Prawo autorskie wprowadza też zasadę (art. 59), zgodnie z którą każda ze stron odstępując od umowy lub wypowiadając ją może żądać od drugiej strony zwrotu wszystkiego, co ta otrzymała z tytułu umowy.

Ostatnim ważnym obowiązkiem wyrażonym w ustawie jest zobowiązanie korzystającego z utworu umożliwienia twórcy przed rozpowszechnieniem utworu przeprowadzenia nadzoru autorskiego. Jeżeli wniesione w związku z nadzorem zmiany w utworze są niezbędne i wynikają z okoliczności od twórcy niezależnych, koszty ich wprowadzenia obciążają nabywcę autorskich praw majątkowych lub licencjodawcę.

Zasady redagowania kontraktów autorskich.

Biorąc powyższe pod uwagę można wskazać elementy, które należy uwzględnić przy redagowaniu kontraktu autorskiego. Umowa taka powinna zawierać elementy obowiązkowe i fakultatywne. Szczegółowe określenie prawa i obowiązków stron, prawidłowe określenie pól eksploatacji pozwoli uniknąć niejasności i ewentualnych sporów, które mogłyby powstać na tym tle.

Przede wszystkim należy określić rodzaj zawieranej umowy – umowa przenosząca prawa, czy umowa licencyjna (należy wskazać, czy jest to licencja wyłączna czy niewyłączna).

Redagując umowę należy wskazać jej strony, tj. określić kto z kim zawiera taką umowę. Jeśli przedmiotem są prawa autorskie należy precyzyjnie określić utwór (czy dobro chronione w ramach praw pokrewnych), którego te prawa będą dotyczyć. Umowa powinna zawierać informacje dotyczące statusu prawnego jej przedmiotu, tj. należy wskazać:

- komu przysługują autorskie prawa majątkowe i autorskie prawa osobiste
- czy utwór jest obciążony prawami osób trzecich, a w szczególności
- czy dla jego eksploatacji określonej w umowie konieczne jest odrębne uzyskanie zgody osób trzecich (chodzi nie tylko o prawa autorskie, ale też ewentualne naruszenie dóbr osobistych przysługujących osobom przedstawionym w utworze) (za J. Barta, R. Markiewicz, prawo autorskie, Warszawa 2008 r., s. 159).

Ponadto w umowie należy uzgodnić kwestie związane z odpowiedzialnością za wady utworu i inne. Ważne jest ustalenie wynagrodzenia, w przypadku umowy wydawniczej wskazanie np. ilości egzemplarzy autorskich.

Niezbędne w sytuacji umowy z zakresu prawa autorskiego jest określenie pól eksploatacji, tj. zakresu możliwości korzystania z utworu przez licencjobiorcę, czy nabywcę prawnego. Ważne jest ustalenie terytorialnego zakresu umowy.

Jeśli zawierana jest umowa licencyjna należy określić, czy jest to licencja wyłączna, czy niewyłączna, czy jest możliwość sublicencji, na jaki czas jest ona zawarta.

Pod względem praktycznym istotne jest wprowadzenie zasad dotyczących możliwości wypowiedzenia umowy.